

of multi-level indicators of financing innovation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8 (146) (2013): 83-91.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>

Liamets, V. I., and Teviashev, A. D. *Systemnyi analiz. Vstupnyi kurs* [System analysis. Introductory course]. Kharkiv: KhNURE, 2004.

"Marketynh dlia marketolohiv" [Marketing for market-ers]. <http://referent.mubint.ru/security/8/5385/1?try#h2131>

Ofitsiyni sait NBU: Bankivskiy nahliad (dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy). http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097/

Omelchenko, O. I., and Khaustova, V. IE. "Intehralna ot-sinka rivnia zhyttia naseleння rehioniv Ukrainy metodom entropii" [Integrated assessment of living standards of Ukraine's

regions by entropy]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 2 (116) (2011): 137-146.

Parasii-Verhunencko, I. M. "Kontseptualni zasady strate-hichnoho analizu v bankakh" [Conceptual foundations of strate-gic analysis in banks]. *Finansy Ukrainy*, no. 8 (2004): 111-117.

Shemiatikhina, L. Yu. *Strategicheskiiy menedzhment* [Stra-tegic management]. Ekaterinburg: GOU VPO UrGPU, 2007.

Shershnyova, Z. Ie. *Stratehichne upravlinnia* [Strategic Management]. Kyiv: KNEU, 2004.

Torskaia, I. V., and Iokov, K. S. "Vyrabotka strategii pro-myshlennogo predpriatia na osnove ispolzovaniia SPACE-matritsy" [The development strategy of industrial enterprises through the use of SPACE-matrix]. *Upravlenie v sotsialnykh i eko-nomicheskikh sistemakh*. Minsk: Izdatelstvo MIU, 2010. 66-68.

УДК 336.01

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

МЕЛЬНИЧЕНКО О. В.

УДК 336.01

Мельниченко О. В. Теоретичні засади електронних грошей

Стаття присвячена визначенню місця електронних грошей у теорії сучасних грошей, уточненню функцій та оцінці їхнього значення у грошовому обігу країни. Проаналізовано підходи до визначення функцій сучасних грошей, критично оцінено бачення науковців щодо функціонування електронних грошей, надано їх характеристику та наведено відмінні та спільні риси з готівковими та безготівковими формами грошей. Обґрунтовано ознаки електронних грошей та необхідність державної гарантії їхнього забезпечення як однієї з форм грошей. Актуальність цього дослідження полягає у тому, що сучасними науковцями приділяється недостатньо уваги теоретичним засадам електронних грошей. А ті з них, хто вивчають зазначену проблематику, не висвітлюють необхідних і важливих аспектів теорії електронних грошей.

Ключові слова: грошові кошти, форми грошей, електронні гроші, готівка, безготівкові кошти, функції грошей, грошовий обіг, забезпечення елек-тронних грошей.

Табл.: 1. **Бібл.:** 34.

Мельниченко Олександр Віталійович – кандидат економічних наук, доцент, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Анд-ріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: amelnitschenko@yahoo.de

УДК 336.01

Мельниченко А. В. Теоретические основы электронных денег

Статья посвящена определению места электронных денег в теории современных денег, уточнению функций и оценке их значения в денеж-ном обращении страны. Проанализированы подходы к определению функций современных денег, критически оценено видение ученых от-носительно функционирования электронных денег, дана их характе-ристика и приведены отличные и общие черты с наличными и безна-личными формами денег. Обоснованы признаки электронных денег и необходимость государственной гарантии их обеспечения как одной из форм денег. Актуальность данного исследования заключается в том, что современными учеными уделяется недостаточно внимания теоретическим основам электронных денег. А те из них, кто изуча-ют указанную проблематику, не освещают необходимых и важных аспектов теории электронных денег.

Ключевые слова: денежные средства, формы денег, электронные деньги, наличные, безналичные средства, функции денег, денежное обращение, обеспечения электронных денег.

Табл.: 1. **Библ.:** 34.

Мельниченко Александр Витальевич – кандидат экономических наук, доцент, Университет банковского дела Национального банка Укра-ины (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: amelnitschenko@yahoo.de

UDC 336.01

Melnichenko O. V. Theoretical Foundations of Electronic Money

The article is devoted to identification of the place of electronic money in the theory of modern money, specification of functions and assessment of their value in the money circulation of a country. The article analyses approaches to identification of functions of modern money, critically assesses vision of scientists with respect to electronic money functioning, gives its characteristic and provides different and common features with cash and non-cash forms of money. It justifies features of electronic money and a necessity of the state security as of one of the forms of money. Urgency of this study lies in the fact that the modern scientists pay insufficient attention to the theoretical founda-tions of electronic money. And those of them who study this subject do not describe necessary and important aspects of the theory of electronic money.

Key words: money funds, forms of money, electronic money, cash, non-cash, money functions, money circulation, electronic money cover funds.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 34.

Melnichenko Olexander V.– Candidate of Sciences (Economics), Associ-ate Professor, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: amelnitschenko@yahoo.de

Законодавчими актами України [5, 6, 7, 10, 14, 21] визначено, що грошовою одиницею України є гривня, а грошові кошти (гроші) існують у формі готівки (грошових знаків: банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість) та у безготівковій формі (записів на рахунках у банках: кошти на рахунках у та депозити до запитання). Із появою електронних грошей перед науковцями постало питання про визначення теоретичних засад функціонування даного платіжного засобу, оскільки він має ознаки як готівки, так і безготівкових коштів і потребує теоретичного обґрунтування свого місця у теорії сучасних грошей.

У класичній науковій літературі присвячено досить багато уваги теорії грошей, серед авторів варто виділити Маркса К., Рикардо Д., Туган-Барановського М. І. Однак навіть сучасні вітчизняні науковці, зокрема, Мороз А. М., Рябініна Л. М., Савлук М. І., приділяють недостатньо уваги концептуальним засадам електронних грошей, їх ролі та місцю в теорії грошей. А окремі їх погляди на сутність цього платіжного засобу мають дискусійний характер. Важливий і великий вклад у розвиток теорії електронних грошей зробили російські вчені, зокрема Косой А. М., Кочергін Д. А., Красавіна Л. М., які ґрунтовно досліджують даний платіжний засіб, проте їх дослідження базуються на відмінних властивостях електронних грошей, що виникають внаслідок їхньої технічної особливості.

Мета даної статті полягає у визначенні місця електронних грошей в теорії сучасних грошей, уточненні їх функцій та оцінці їхнього значення у грошовому обігу країни.

МІСЦЕ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В ТЕОРІЇ СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ

Природа сучасних грошей є кредитною, оскільки, з одного боку, банкноти і монети, емітовані центральним банком, є його борговим зобов'язанням у вигляді гарантій забезпечити купівельну спроможність грошей та прийнятність на території всієї держави, з іншого – безготівкові кошти, залучені банками у депозити, є зобов'язаннями цих банків повернути вкладникам грошові кошти [28, с. 27]. Повноцінним і незаперечним, на нашу думку, є таке твердження і щодо електронних грошей як складової грошових коштів [13, 15, 21].

За словами Рябініної Л. М., готівка, випущена центральним банком країни, має примусову міру цінності, задану емітентом, яка потім визначається ринковими відносинами у суспільстві [27, с. 15; 28, с. 30; 29, с. 133; 30, с. 29 – 31], де сучасні гроші виражають ціни і цінові пропозиції між товарами через свою цінність – купівельну спроможність, яка зменшується внаслідок зростання цін в державі [26, с. 32, 33; 28, с. 28; 30, с. 32]. Проте вони не мають масштабу цін (законодавчо встановленої ваги металу в грошовій одиниці країни) і, відповідно, не мають власної вартості, у зв'язку з чим вони не можуть вимірювати вартість товарів. На думку автора [24, с. 11], кредитні гроші після уведення їх в обіг здобувають цінність, а не вартість. При цьому вартість грошей до моменту їх уведення в обіг дорівнює вартості паперу,

на якому виготовлено банкноту, чи металу, на якому викарбовано монету. За словами науковців Смовженко Т. С. і Скринник З. Е., вартість не містить ні грама речовини, хоч і втілюється у речах та без цього втілення не існує. Зазначеними авторами різні концепції вартості зводяться до двох напрямів: трудової теорії, яка визначає вартість витратами праці, і маржинальної, що пояснює її граничною корисністю благ [31, с. 50]. При цьому ціна грошей та їхня цінність (купівельна спроможність) мінливі, рухливі й непостійні [31, с. 35, 36].

Автор даної статті, у свою чергу, підтримує думку Рикардо Д., що невизначеність понять, пов'язаних з категорією вартості, створила надзвичайну кількість помилок і розбіжностей [23, с. 3], а подальша дискусія з цього питання знаходиться поза межами предмету нашого дослідження.

У класичній та сучасній, вітчизняній та зарубіжній науковій літературі йде мова про різні підходи до функцій грошей. Сучасні науковці у дослідженнях виділяють дві форми грошей: готівкову та безготівкову [24, с. 290], а електронні гроші, на їх думку, є безготівковою формою – депозитними грошима [12, с. 10; 25, с. 11, 12].

Сучасні кредитні гроші, вважає Рябініна Л. М., виконують функції засобу вираження товарних цін і цінових пропозицій, збереження і нагромадження цінності, засобу обігу та функцію засобу платежу. При цьому останні дві автор поділяє в залежності від форми грошей: лише гроші у готівковій формі виконують функцію засобу обігу, оскільки одна і та ж грошова одиниця може брати участь у кількох операціях купівлі-продажу та переходити від одного користувача (власника) до іншого [24, с. 289, 290]. Натомість гроші у безготівковій формі у вигляді запису на рахунку в банку не можуть брати участь у декількох послідовних операціях купівлі-продажу.

Ми вважаємо, що електронні гроші, переходячи з одного електронного гаманця до іншого, без участі в даному процесі рахунків у банку, беруть участь у декількох актах купівлі-продажу, поки один з користувачів (власників) не прийме рішення погасити електронні гроші – здійснити їх обмін на готівку чи безготівкові кошти.

Коли електронні гроші відносяться до безготівкових (депозитних) коштів, відбувається нехтування тим, що вони, як і готівкові, виконують, крім функції засобу платежу, функцію засобу обігу. Крім того, Директивою 2009/110/ЕС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу щодо започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційного нагляду за ними [4] безпосередньо визначено, що не є діяльністю з прийняття депозитів емісія електронних грошей і вони мають використовуватись не як засіб накопичення, а як засіб здійснення платежів. У зазначеному документі йдеться також про те, що електронні гроші є електронним замінником банкнот та монет. Підтримують це твердження й окремі науковці, які розглядають їх як електронний сурогат банкнот і монет [32, с. 2].

Сьогодні усі форми сучасних грошей не мають фактично власної вартості, а володіють лише цінністю. Таке твердження якнайповніше стосується електронних гро-

шей. Це пояснюється тим, що банкноти й монети не виготовляються із дорогоцінних металів, проте теоретично мають власну вартість у вигляді витрат на їх виготовлення, однак така вартість не співмірна з їх реальною цінністю – кількістю благ, яку можна за них придбати. Про вартість безготівкових грошей можна говорити в контексті їх обертання і купівлі-продажу на фінансовому ринку, але вона відображає їхню ринкову ціну як фінансового товару, а не природу їхньої вартості як «виробу». Купівельна ж спроможність електронних грошей є абсолютною як готівкових і безготівкових. І зростання товарних цін має на них такий самий вплив, як і на інші форми грошей.

У роботі колективу авторів за редакцією Смовженко Т. С. і Скринник З. Е. виділено функції грошей залежно від їх форми та ступінь виконання функцій засобу обігу та засобу платежу, міри вартості, засобу накопичення, соціальних відносин [31, с. 75]. Науковці також вказують, що гроші із появою безготівкової та електронної форми втратили традиційну предметно-чуттєву форму і стали віртуальною реальністю, а їх використання завершує процес їхньої еволюції [31, с. 30, 31].

Підтримуючи, однак, думку Кочергіна Д. А. [11], зазначимо, що електронні гроші, випущені різними емітентами, – не однорідні, що також відрізняє їх від готівки. Автор, крім іншого, ототожнює поняття електронних грошей з цифровими, роблячи таким чином акцент на технологічній складовій даного платіжного засобу, на чому й акцентує увагу [12, с. 1, 3]. У дослідженнях російських вчених є також окремі положення, які, на нашу думку, носять дискусійний характер: дослідники теорії грошей вважають місцем зберігання електронних грошей банківські рахунки, а також, що при емісії електронних грошей записи здійснюються на емісійному рахунку, який не має фінансового значення [34, с. 13]. Якщо взяти до уваги останнє твердження, то за такого підходу до емісії електронних грошей в країні відбувалось би штучне збільшення грошової маси, що, у свою чергу, провокувало б безпідставну інфляцію. Суть же електронних грошей зводиться до того, що вони не збільшують кількості грошей в єдиному (сукупному) грошовому обороті держави, а надають їм іншої форми.

У роботах сучасних науковців те йде також мова про те, що на заишки грошових коштів, які є забезпеченням електронних, є можливість нарахувувати відсотки [12, с. 8]. Таке твердження прямо суперечить основоположному документу Європейського Союзу щодо електронних грошей [4]. У ньому йдеться про заборону надання відсотків або іншого доходу, пов'язаного з тривалістю періоду часу, протягом якого власник електронних грошей має їх у своєму розпорядженні, тобто часу, протягом якого зберігаються кошти, що є забезпеченням електронних грошей, на рахунку в емітента.

Розглядаючи теорію грошей, досліджуючи підходи і бачення вітчизняних і зарубіжних науковців, Рябініна Л. М. [28, с. 27; 30, с. 15 – 18] стверджує, що сучасні гроші мають значні відмінності від товару, протиставляючи своє бачення марксистській теорії. Дискусійність поглядів автора, на нашу думку, полягає не в тому, чи є товаром гроші, чи ні, а в тому, що на фінансовому ринку гроші

як товар купуються та продаються за певною ціною. Тут йде мова, у першу чергу, про такі валюти, як долар, євро, а також дорогоцінні метали.

Сутність же грошей полягає не в їхній речовинній оболонці, не в тому, що вони виготовлені із золота чи срібла, а в їхній суспільній ролі загального еквівалента.

Беручи до уваги, що електронні гроші відносяться до зобов'язань емітента таких грошей (а не держави в особі, наприклад, центрального банку), не випускаються в обіг у вигляді банкнот і монет, а також те, що забезпечення електронних грошей зберігається у кредитних організаціях на рахунках, то електронні гроші мають ознаки безготівкових коштів і виконують такі ж функції, зокрема засобу платежу. Опосередковано про спільні з безготівковими грошима риси електронних свідчить тип носія, на якому вони зберігаються, – електронний.

Отже, електронні гроші мають ознаки як готівкових, так і безготівкових коштів. Порівняльну характеристику сучасних форм грошей наведено в *табл. 1*.

Незважаючи на кредитну природу сучасних форм грошей, а також те, що їхня цінність втрачається з часом у зв'язку з інфляційними процесами, готівкові кошти володіють найбільшою ліквідністю (відносно абсолютною ліквідністю), використання яких гарантується державою. Безготівкова форма грошей має відносну (причому абсолютно) ліквідність у зв'язку з тим, що кошти (готівкові), залучені банками у вклади, стають вже зобов'язаннями банку повернути вкладнику їх за визначених умов. При цьому, важливе значення має те, що, по-перше, банки розміщують залучені кошти від свого імені, з певним ступенем ризику їх неповернення собі та в результаті вкладнику; по-друге, ймовірність отримання коштів вкладником від банку, якому він передав їх на зберігання (у вклад), залежить від платоспроможності та ліквідності цього банку. Електронні гроші є так само зобов'язанням банку-емітента повернути користувачу (власнику) електронних грошей традиційну їх форму (у вигляді готівки чи безготівкових коштів). Однак, на відміну від вкладів, емітовані електронні гроші повністю забезпечені наявними у банку коштами на спеціальних рахунках (кошти у розрахунках) [13, с. 42], які банки не мають права розміщувати на фінансовому ринку. Тому можна говорити про вищу ліквідність (хоч і відносну) електронних грошей у порівнянні з безготівковими.

Оплачуючи постачальникам готівкою кошти, покупці придбають товари зазвичай без їх ідентифікації з боку продавця. На відміну від операцій з готівкою, при придбанні товарів чи послуг за допомогою безготівкових розрахунків у процесі оплати покупець використовує кошти, що зберігаються на його рахунку в банку. Таким чином, відбувається фіксація операції в програмно-технічних комплексах і системах банку та інших учасників розрахунків про конкретне списання коштів з визначеного рахунку даного власника рахунку за відомі товари. Використання ж електронних грошей фіксує списання коштів з гаманця покупця та зарахування їх на баланс гаманця продавця (постачальника) без участі рахунку чи інших даних особи, котра здійснює оплату.

Порівняльна характеристика сучасних форм грошей

№ з/п	Характеристика	Форма грошей		
		Готівка	Безготівкова форма	Електронні гроші
1	Ліквідність	Відносно абсолютна	Абсолютно відносна	Відносна
2	Ідентифікація з держателем (власником)	Відсутня	Повна	Відсутня
3	Безпека збереження (використання)	Доступ обмежується фізично	Доступ обмежується фізично та програмно-технічними засобами	Доступ обмежується фізично, програмно-технічними засобами та організаційно-правовими заходами
4	Носій	Папір, метал	Записи на рахунках в банках	Цифрова пам'ять комп'ютера, у тому числі відділеного сервера, чи іншого електронного носія інформації
5	Обмеження у використанні	Обмеження щодо використання визначено законодавством	Без обмеження	Обмеження щодо використання визначено законодавством

При цьому під електронним гаманцем розуміється смарт-картка або платіжний додаток до платіжної картки, пам'ять комп'ютера користувача чи віддаленого сервера, кошти за операціями з якими обліковуються на консолідованому рахунку емітента. Використання електронного гаманця дає змогу його держателю в межах встановленого ліміту виконувати платіж за товари (послуги) без ідентифікації власника коштів, що на ньому зберігаються – ідентифікується гаманець, а не його власник [3, 17].

Збереження готівки від посягань зловмисників вважається сьогодні, як і раніше, досить ризиковим під час переміщення, зберігання у власника, при розрахунках тощо. Із зростанням популярності мережі Інтернет та обізнаності кіберзлочинців значному ризику піддаються і безготівкові кошти, особливо ті, до яких є доступ власника через платіжні картки чи системи дистанційного банківського обслуговування. Так, кількість шахрайських операцій з банківськими картками у 2012 р. збільшилася, у порівнянні з 2011 р., на 47%, а їх обсяг у грошовому вираженні зріс на 20% [9]. І якщо раніше незаконно заволодівали безготівковими коштами окремі особи, то сьогодні це протиправний груповий бізнес, який постійно розвивається та вдосконалює методи отримання грошей злочинним шляхом. Коли мова йде про безпеку електронних грошей, слід, на нашу думку, говорити про те, що, крім фізичного захисту, притаманного безпеці готівкових коштів, і фізичного й програмно-технічного, що характерний для безготівкових коштів, захист електронних грошей характеризується наявністю також організаційно-правового механізму. До останнього належать обмеження, що висуваються до організаторів і користувачів обігу електронних грошей у вигляді обмеження на здійснення операцій з електронними грошима: обмеження щодо суми поповнення електронних гаманців і сум, на які мають право здійснювати операції протягом певного періоду користувачі (власники електронних грошей). Такі заходи дозволять навіть у випадку шахрайських дій мінімізувати розмір збитку, завданого користувачеві, на відміну від використання розрахунків за допомогою безготівкових коштів, коли є

ризик втрати власником усіх коштів, що знаходяться на його банківському рахунку.

Обмеження щодо розрахунків із використанням різних форм грошей пов'язують у першу чергу сьогодні із заходами щодо запобігання отриманню доходів злочинним шляхом і фінансування тероризму.

Так, в Україні законодавством визначено, що Національний банк України має право встановлювати граничні суми розрахунків готівкою для фізичних та юридичних осіб, а також для фізичних осіб – підприємців [18, 33], у зв'язку з чим центральним банком було прийнято постанову про встановлення граничної суми готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня [19], а у червні 2013 р. було прийнято рішення про уведення обмежень у сумі 150 000 гривень на готівкові розрахунки і фізичних осіб.

ГАРАНТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ З БОКУ ДЕРЖАВИ

Окремою практичною проблемою функціонування сучасних електронних грошей в Україні є їх повернення власнику у вигляді готівкових чи безготівкових грошей за системою гарантування (страхування) з боку держави. Так, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб України гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. А вкладом є кошти в готівковій або безготівковій формі, залучені банком від вкладника на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти [22]. Звідси, при визнанні банку неплатоспроможним відповідно до чинного законодавства України власники електронних грошей (які все ж не є депозитами) не мають права на їх відшкодування, які, зважаючи на викладене вище, не є вкладками.

З іншого боку, виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам коштів за вкладками здійснюються за рахунок коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який формується із джерел, визначених чинним законодавством України, зокрема, за рахунок

зборів учасників ФГВФО – банків. При цьому зазначений збір формується відповідно до Положення про порядок розрахунку, нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [16], а для його розрахунку використовуються суми залишків за балансовими рахунками згідно з Інструкцією про порядок складання звіту про вклади фізичних осіб [8]. В останньому документі, зокрема, зазначено, що до суми коштів, котрі відносяться до чистих вкладів, належать кошти в розрахунках фізичних осіб, які є забезпеченням електронних грошей.

Зважаючи на викладене, спостерігається, на нашу думку, правова колізія, що полягає у неоднозначності, чи гарантується на сьогодні державою забезпечення електронних грошей в банках, чи ні. Тому зазначену неточність у законодавстві слід вирішувати у рамках правового поля й економічного підґрунтя. У свою чергу, ми вважаємо, що доцільно до відповідних законодавчих актів внести норму про однозначне гарантування забезпечення електронних грошей, оскільки вони є грошовими коштами, емітованими у національній валюті країни, де вони перебувають в обігу та мають відповідний статус загального еквівалента як готівкові, так і безготівкові форми грошей.

ВИСНОВКИ

У даній статті вперше було визначено місце електронних грошей в теорії сучасних грошей та окреслено основоположні ознаки електронних грошей, які мають властивості як готівкових, так і безготівкових форм грошей.

Автором доведено, що до *першої групи ознак*, зокрема, відносяться:

- ✦ безособистісний обіг, тобто використання електронних грошей не пов'язане з даними про їх користувача (власника);
- ✦ вони не мають зв'язку із рахунком користувача у банку і оплата ними товарів, робіт чи послуг не змінює баланс рахунку платника;
- ✦ можуть зберігатися локально – безпосередньо у власника та розпорядника ними (в електронному гаманці).

До *другої групи ознак* віднесено:

- ✦ забезпечення електронних грошей зберігається у вигляді записів на рахунках у банках – емітентах;
- ✦ відсутня безпосередня їх матеріальна форма – електронні гроші мають електронну (цифрову) форму;
- ✦ електронні гроші відносно ліквідні і залежать від платоспроможності та ліквідності банку – емітента.

Як і інші форми сучасних грошей, електронні гроші є за своєю природою кредитними – зобов'язаннями банку, який їх випустив, розрахуватись при погашенні із їх користувачем (власником) традиційними формами грошей. Вони виконують такі ж функції, що й інші форми, а питання щодо кількості, походження і змісту їхніх функцій носять також дискусійний характер і залежить від поглядів науковців чи бачень різних наукових шкіл. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Банкноти та монети України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65148&cat_id=36709
2. Ричаківська В. Установлення граничної суми готівкових розрахунків на рівні 150 000 гривень не створить перешкод для розрахунків пересічних громадян / Віра Ричаківська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245362
3. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733
4. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС і скасовує Директиву 2000/46/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18
5. Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затверджена наказом Державного казначейства України від 26.12.2005 р. № 242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0106-04>
6. Інструкція про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України, затверджена постановою Правління Національного банку України від 27.05.2008 р. № 148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0520-08>
7. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 01.06.2011 р. № 174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11>
8. Інструкція про порядок складання звіту про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – форма звітності № 1Ф, затверджена рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09.07.2012 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fg.gov.ua/uploads/docs/norm2012/Zminy_rishennja_instrukcija_1F.doc
9. Кількість шахрайських операцій з банківськими картками в Україні в 2012 році виросла на 47% – НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/06/296113>
10. Конституція України. Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
11. Кочергин Д. А. Теоретический анализ эмиссии электронных денег / Д. А. Кочергин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/31art.pdf>
12. Кочергин Д. А. Электронные деньги: анализ с позиций современных денежных теорий / Д. А. Кочергин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/14art_p.1.pdf
13. Мельниченко О. Аудит електронних грошей в банках України / О. Мельниченко // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 41 – 45.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
15. Положення про електронні гроші в Україні, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>
16. Положення про порядок розрахунку, нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, за-

тверджене Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 02.07.2012 № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fg.gov.ua/uploads/docs/norm2012/Zminy_porjadok%20_splyaty_zboriv_3.doc

17. Правила Національної системи масових електронних платежів, затверджені постановою Правління Національного банку України від 10.12.2004 № 620 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0025-05>

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків Закон України від 18.09.2012 № 5284-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>

19. Про встановлення граничної суми готівкового розрахунку від 09.02.2005 № 32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0410-05>

20. Про Національний банк України. Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

21. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні. Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

22. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб. Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

23. Рикардо Д. Сочинения / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1941. – Т. 1.

24. Рябініна Л. М. Безготівковий та платіжний обороти країни та їхня роль у розвитку її економіки / Л. М. Рябініна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 3. – С. 288 – 294.

25. Рябініна Л. Дискусійні питання щодо форм сучасних грошей / Л. М. Рябініна // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 6. – С. 10 – 13.

26. Рябініна Л. До проблем розвитку теорії сучасних грошей / Л. М. Рябініна // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 32 – 35.

27. Рябініна Л. Роль золота і сучасних грошей в економічному розвитку країни / Л. М. Рябініна // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 6. – С. 12 – 18.

28. Рябініна Л. Проблеми розвитку теорії сучасних грошей / Л. М. Рябініна // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 26 – 31.

29. Рябініна Л. М. Соціальний аспект цінності сучасних грошей / Л. М. Рябініна // Електронне наукове видання – міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2011. – № 2. – С. 132 – 137.

30. Рябініна Л. М. Теорія сучасних грошей : монографія / Л. М. Рябініна. – К. : Університет банківської справи НБУ, 2011. – 238 с.

31. Смовженко Т. С. Філософія грошей в епоху фінансової цивілізації : монографія / кол. авторів ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко, д-ра філос. наук, проф. З. Е. Скринник. – К. : УБС НБУ, 2010. – 463 с.

32. Царьова Л. К. Норми законодавства ЄС про емісію електронних грошей та їх імплементація у законодавство України / Л. К. Царьова // Європейські студії і право. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/esp/2010_2/10clkizu.pdf

33. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

34. Юровицкий В. М. Теория денег в информационной экономике [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / В. М. Юровицкий ; Российский государственный социальный университет. – М., 2007. – 25 с.

REFERENCES

“Banknoty ta money Ukrainy” [Banknotes and coins Ukraine]. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65148&cat_id=36709

“Hlosarii bankivskoi terminolohii” [Glossary of banking terms]. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733

“Kilkist shakhraiskiykh operatsii z bankivskymy kartkamy v Ukraini v 2012 rotsi vyroslo na 47%” [Number of fraudulent transactions with bank cards in Ukraine in 2012 increased by 47%]. <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/06/296113>

Kochergin, D. A. “Teoreticheskiy analiz emissii elektronnykh deneg” [Theoretical analysis of the issue of electronic money]. <http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/31art.pdf>

Kochergin, D. A. “Elektronnye dengi: analiz s pozitsiyi sovremennykh denezhnykh teorii” [Electronic money: an analysis from the standpoint of modern monetary theory]. http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/14art_p.1.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2008). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0520-08>

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11>

[Legal Act of Ukraine] (2012). http://fg.gov.ua/uploads/docs/norm2012/Zminy_rishennja_instrukcija_1F.doc

[Legal Act of Ukraine] (1996). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

[Legal Act of Ukraine]. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18

[Legal Act of Ukraine] (2005). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0106-04>

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

[Legal Act of Ukraine] (2012). http://fg.gov.ua/uploads/docs/norm2012/Zminy_porjadok%20_splyaty_zboriv_3.doc

[Legal Act of Ukraine] (2004). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0025-05>

[Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>

[Legal Act of Ukraine] (2005). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0410-05>

[Legal Act of Ukraine] (1999). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

[Legal Act of Ukraine] (2001). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

[Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Melnychenko, O. “Audyt elektronnykh hroshei v bankakh Ukrainy” [Audit of electronic money in banks in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 3 (2013): 41-45.

“Polozhennia pro elektronni hroshei v Ukraini” [Regulations on electronic money in Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>

Rikardo, D. *Sochineniia* [Works]. Moscow: Gospolitizdat, 1941.

Riabinina, L. M. “Bezhotivkovyi ta platizhnyi oboroty krainy ta ikhnia rol u rozvytku ii ekonomiky” [Cashless payment transactions and countries and their role in the development of its economy]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no. 3 (2010): 288-294.

Riabinina, L. M. “Dyskusiini pytannia shchodo form suchasnykh hroshei” [Discussion questions about modern forms of money]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 6 (2010): 10-13.

Riabinina, L. M. “Do problem rozvytku teorii suchasnykh hroshei” [The problems of the modern theory of money]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7 (2008): 32-35.

Riabinina, L. M. "Rol zolota i suchasnykh hroshei v ekonomichnomu rozvytku krainy" [The role of gold and money in modern economic development]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 6 (2013): 12-18.

Riabinina, L. M. "Problemy rozvytku teorii suchasnykh hroshei" [Problems of the modern theory of money]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1 (2008): 26-31.

Riabinina, L. M. "Sotsialnyi aspekt tsinnosti suchasnykh hroshei" [The social aspect of the value of modern money]. *Finansovyi prostir*, no. 2 (2011): 132-137.

Riabinina, L. M. *Teoriia suchasnykh hroshei* [Modern theory of money]. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy NBU, 2011.

Rychakivska, V. "Ustanovlennia hranychnoi sumy hotivkovykh rozrakhunkiv na rivni 150 000 hryven ne stvoryt pereshkod dlia rozrakhunkiv peresichnykh hromadian" [Set the maximum

amount of cash payment of 150 000 will not create obstacles to the settlement of ordinary citizens]. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245362

Smovzhenko, T. S. *Filosofia hroshei v epokhu finansovoi tsyvilizatsii* [The philosophy of money in an era of financial civilization]. Kyiv: UBS NBU, 2010.

Tsaryova, L. K. "Normy zakonodavstva IES pro emisiiu elektronnykh hroshei ta ikh implementatsiia u zakonodavstvo Ukrainy" [The rules of the EU to issue electronic money and their implementation in the legislation of Ukraine]. http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/esp/2010_2/10clkizu.pdf

Yurovitskiy, V. M. "Teoriia deneg v informatsionnoy ekonomike" [The theory of money in the information economy]. *Avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk: 08.00. 01, 2007.*

УДК 336.717.36

ІНФОРМОВАНІСТЬ ВКЛАДНИКІВ НА РИНКУ ДЕПОЗИТНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

ПАНАСЕНКО Г. О.

УДК 336.717.36

Панасенко Г. О. Інформованість вкладників на ринку депозитних продуктів України

Проаналізовано важливі та актуальні для України питання, що стосуються рівня інформованості вкладників і якості інформації, яка розміщується на ринку депозитних продуктів. Дано визначення інформаційної асиметрії, «ринку лимонів». Досліджено особливості складання рейтингів на основі відкритої, публічної інформації та на основі внутрішньої інформації, що має обмежений доступ. Проведено порівняння рейтингів надійності банківських депозитів, складених з використанням різних інформаційних джерел. Позначено основні блоки інформації про депозитні продукти та послуги, які здебільшого піддаються спотворенню. Виявлено особливості та джерела інформації, які вкладники використовують у процесі вибору банківської установи. На прикладі Промінвестбанку встановлено причини, які ініціюють «набіги на банки». Відзначено фактори, що обумовлюють виникнення проблеми «безбілетника» на ринку депозитів, та її можливі наслідки.

Ключові слова: банк, депозит, інформованість, асиметрія, вкладник, рейтинг.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Панасенко Ганна Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Макіївський економіко-гуманітарний інститут (вул. Островського, 16, Донецька обл., м. Макіївка, 86157, Україна)

E-mail: panasenkoaa@mail.ru

УДК 336.717.36

Панасенко А. А. Информированность вкладчиков на рынке депозитных продуктов Украины

Проанализированы важные и актуальные для Украины вопросы, касающиеся уровня информированности вкладчиков и качества размещаемой на рынке депозитных продуктов информации. Дано определение информационной асимметрии, «рынка лимонов». Исследованы особенности составления рейтингов на основе открытой, публичной информации и на основе внутренней информации, имеющей ограниченный доступ. Проведено сравнение рейтингов надежности банковских депозитов, составленных с использованием различных информационных источников. Обозначены основные блоки информации о депозитных продуктах и услугах, которые чаще всего и в большей степени поддаются искажению. Выявлены особенности и источники информации, используемые вкладчиками в процессе выбора банковского учреждения. На примере Проминвестбанка установлены причины, иницирующие «набеги на банки». Отмечены факторы, обуславливающие возникновение проблемы «безбилетника» на рынке депозитов, и ее возможные последствия.

Ключевые слова: банк, депозит, информированность, асимметрия, вкладчик, рейтинг.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Панасенко Анна Александровна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов, Макеевский экономико-гуманитарный институт (ул. Островского, 16, Донецкая обл., г. Макеевка, 86157, Украина)

E-mail: panasenkoaa@mail.ru

UDC 336.717.36

Panasenko H. O. Information Awareness of Depositors in the Deposit Products Market of Ukraine

The article analyses important and topical for Ukraine issues concerning the level of information awareness of depositors and quality of information distributed in the deposit products market. It defines information asymmetry, the lemon market. It studies specific features of making up ratings on the basis of open and public information and on the basis of internal information that is not publicly available. It conducts comparison of ratings of reliability of bank deposits made up with the use of different sources of information. It marks out main blocks of information about deposit products and services, which are subject to distortion more frequently and to a bigger extent. It reveals specific features and sources of information used by the depositors in the process of selection of a banking institution. Using example of Prominvestbank, the article establishes the reasons that initiate "bank runs". It marks out factors that cause appearance of the problem of a "free-rider" in the deposit market and its possible consequences.

Key words: bank, deposit, information awareness, asymmetry, depositor, rating.
Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Panasenko Hanna O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Makeevka Economic-Humanitarian Institute (vul. Ostrovskogo, 16, Donetsk obl., m. Makiyivka, 86157, Ukraine)

E-mail: panasenkoaa@mail.ru